

‘Pilot Eemland’

**Effecten van het gecoördineerd verjagen van ganzen op de
gewasschadecijfers en weidevogels**

30 oktober 2023

Auteurs:

G. Klaver

Y. Egas

'Pilot Eemland'

Effecten van het gecoördineerd verjagen van ganzen op de gewasschadecijfers en weidevogels

Opdrachtgever:	Provincie Utrecht
Opdrachtnemer:	Trifolium BV
Titel:	Pilot Eemland
Datum:	30 oktober 2023
Aantal pagina's incl. bijlagen	25
Status rapport:	Definitief
Versie:	1.1
Uitvoering:	Trifolium BV , G. Klaver en E.A.A.M. Broeke Youri Egas Advies , Y. Egas
Uw kenmerk:	4100049405
Offerte kenmerk:	Trif. 2022-38
Trefwoorden:	Ganzen, weidevogels, verjaging

Trifolium BV is niet aansprakelijk voor gevolgschade, alsmede schade welke voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van Trifolium BV; opdrachtgever vrijwaart Trifolium BV voor aanspraken van derden in verband met deze toepassing.

Inhoud

Samenvatting.....	3
1. Aanleiding en doel.....	4
2. Gebiedsomschrijving	6
3. Materiaal en methoden	7
4. Resultaten	10
4.1 Tellingen	10
4.2 Verjaagacties	14
4.3 Verjaaguren, gemaakte kilometers en materiaalkosten	16
4.4 Uitgevoerd beheer	17
4.5 Schadedata	19
4.6 Effect op weidevogels	22
5. Conclusies.....	23
6. Advies	24

Samenvatting

Het ganzenbeheer wordt voor het grootste deel uitgevoerd op basis van vrijwilligheid op gronden die in eigendom zijn van verschillende partijen. Deze partijen hebben veelal verschillende doelstellingen binnen hun eigendomsgrenzen. Dit maakt een efficiënt en op elkaar afgestemd beheer vaak complex. Alle inspanningen tot nu toe hebben nog niet geresulteerd in een aanvaardbaar en beoogd schadeniveau, tevens ontbreekt de data om inspanningen en resultaat met elkaar in verband te kunnen brengen. Dat is voor de Provincie Utrecht aanleiding geweest om met deze pilot te onderzoeken of planmatig gecoördineerd ver- en bejagen van ganzen een bijdrage kan leveren aan het verminderen van gewasschade.

In het pilotgebied in Eemland zijn in de periode januari tot en met maart 2023 de ganzen gecoördineerd verjaagd. Naast het gecoördineerde verjagen heeft monitoring plaatsgevonden van de aantallen ganzen, de verjaagacties, de schadedata en het verloop van het proces. De hoofdvraag daarbij was: *'Levert planmatig gecoördineerde ganzenverjaging en -bejaging, binnen de vigerende ontheffingen, een bijdrage aan het verminderen van schade veroorzaakt door ganzen?'* Aanvullend is verkend in welke mate weidevogels hinder ondervinden bij de gebruikte verjagingsmethodes.

Na de start met het verjagen is het aantal getelde ganzen sterk gedaald in vergelijking met de telling voor de start en in vergelijking met eerdere jaren. Tijdens de verjaagperiode is het aantal getelde ganzen zowel in het verjaaggebied als in de direct omliggende referentiegebieden gedaald. Verjagen heeft vooral effect gehad op de aantallen brand- en kolganzen en minder op de aantallen grauwe ganzen.

Uit de verzamelde gegevens blijkt dat er per dag soms meer dan 20.000 ganzen verjaagd zijn. Omdat het verjaaggebied circa 3.000 ha groot is, kan het zijn dat dezelfde groepen ganzen meerdere keren per dag zijn verjaagd. Gedurende de gehele pilotperiode zijn de meeste verjaagacties uitgevoerd op grauwe ganzen. Dit is opmerkelijk, omdat tellingen aantonen dat er veel meer kol- en brandganzen in het gebied aanwezig zijn geweest. Het totaal aantal verjaagde grauwe ganzen is gelijk of zelfs lager dan het aantal verjaagde kol- en brandganzen. Een verklaring kan zijn dat veel grauwe ganzen standganzen zijn die zich moeilijk uit het gebied laten verjagen. De totale wekelijkse verjaaguren komen uit op circa 180 uur per week (exclusief monitoringsuren).

Uit de resultaten blijkt dat planmatig gecoördineerde ganzenverjaging en -bejaging gedurende de pilotperiode geleid heeft tot minder gewasschade op lokaal niveau. Binnen het pilotgebied is in 2023 ten opzichte van 2022 de gewasschade met 52% gedaald. Buiten het pilotgebied, maar wel binnen de provincie Utrecht, laat een stijging zien van de gewasschade met 12%. Deze stijging wordt waarschijnlijk veroorzaakt door verplaatsing van ganzen binnen de provincie Utrecht. De schade veroorzaakt door brand- en kolganzen heeft zich binnen de provincie voornamelijk verplaatst naar de aangewezen foerageergebieden. De schade veroorzaakt door grauwe ganzen heeft zich verplaatst naar de gronden buiten de foerageergebieden (exclusief pilotgebied).

De verjaging met een laser veroorzaakte geen verstoring onder weidevogels. Dit blijkt uit een verkennend veldonderzoek uitgevoerd tijdens de pilot.

1. Aanleiding en doel

Sinds de oprichting van de Faunabeheereenheid Utrecht (FBE) in 2002 leveren agrariërs (LTO), leden van de wildbeheereenheid (WBE), terrein beherende organisaties (TBO's), provincie en BIJ12-Faunazaken (voorheen Faunafonds) veel inspanningen om gewasschade door ganzen te beperken. Het ganzenbeheer wordt voor het grootste deel uitgevoerd op basis van vrijwilligheid door leden van de WBE op gronden van agrariërs, natuurorganisaties, gemeenten en particuliere eigenaren. Deze partijen hebben veelal verschillende doelstellingen binnen hun eigendomsgrenzen. Deze verschillen maken een efficiënt en op elkaar afgestemd beheer vaak complex. Alle inspanningen hebben nog niet geresulteerd in een aanvaardbaar en beoogd schadeniveau.

In de provincie Utrecht is er een politieke en maatschappelijke wens om preventie meer in het beleid te verankeren en het doden van dieren als laatste oplossing te zien. Tegelijk ervaren agrariërs en TBO's veel (gewas)schade als gevolg van ganzen en ziet men de mogelijkheden tot afschot liever uitgebreid worden als oplossing voor de oplopende schade. Voor beide wensen/visies is er tenminste een degelijke onderbouwing nodig op basis van gedocumenteerde inspanningen en resultaten.

Volgens de wet zijn de grondgebruikers zelf verantwoordelijk om schade aan hun gewassen te voorkomen. De Faunabeheereenheid moet de samenwerking tussen grondgebruikers, wildbeheereenheden en overige achterbannen coördineren. De provincie heeft deze pilot gefaciliteerd om de onderbouwing te verkrijgen voor het nieuwe faunabeleid en als input voor het faunabeheerplan als basis voor toekomstige ontheffingen. Deze informatie is nodig om te kunnen bepalen:

- of gecoördineerd ver- en bejagen gewasschade terugdringt;
- of dit een uitvoerbare systematiek is;
- wat de kosten van verjaging zijn;
- of wellicht uitbreiding van perioden van afschot onontkoombaar is;
- of een andere variant passend is.

Doel 'Pilot Eemland'

Met de 'Pilot Eemland' is in een afgebakend gebied in de Eempolder ingezet op planmatige en gecoördineerde aanpak van de ganzenoverlast met als doel te weten te komen of intensief en gecoördineerd ver- en bejagen, binnen de vigerende ontheffingen, helpt bij het terugdringen van gewasschade. Tegelijk is de pilot bedoeld om data te verzamelen waarmee ontheffingen in het vervolg onderbouwd kunnen worden.

Om dit doel te bereiken zijn de volgende hoofd- en deelvragen opgesteld:

Hoofdvraag:

Levert planmatig gecoördineerde ganzenverjaging en -bejaging, binnen de vigerende ontheffingen, een bijdrage aan het verminderen van schade veroorzaakt door ganzen?

Deelvragen:

- a. Neemt de door ganzen veroorzaakte gewasschade daadwerkelijk af wanneer er planmatig en gecoördineerd verjaagd en bejaagd wordt? Oftewel, wat is het verloop van de gewasschade?
- b. Wat is het verloop in de aantallen van de aanwezige ganzen tijdens de monitoringsperiode (begin januari 2023 tot 15 juni 2023) gespecificeerd per soort (grauwe gans, kolgans en brandgans)?
- c. Wat is de impact van planmatig en gecoördineerd ganzen verjagen en -bejagen op onder andere menskracht, methodieken, financiële middelen, afstemming, draagvlak en communicatie?
- d. In welke mate ondervinden weidevogels hinder bij de (verschillende) verjagingsmethodes?

Het Faunabeheerplan 2019 – 2025, zoals deze is gepubliceerd op website van de FBE Utrecht, en de hieruit voortvloeiende ontheffingen, zijn het uitgangspunt voor de pilot en schetsen de kaders en randvoorwaarden.

Leeswijzer

Deze rapportage geeft een overzicht van de manier waarop de pilot is uitgevoerd en van de belangrijkste resultaten. Als eerst wordt in hoofdstuk 2 het gebied omschreven waar de pilot heeft plaatsgevonden. Vervolgens wordt in hoofdstuk 3 ingegaan op hoe de pilot is opgezet en hoe de pilot is uitgevoerd. Daarna worden in hoofdstuk 4 de resultaten van de pilot uiteengezet. Na de resultaten komen de conclusies en de aanbevelingen van de pilot.

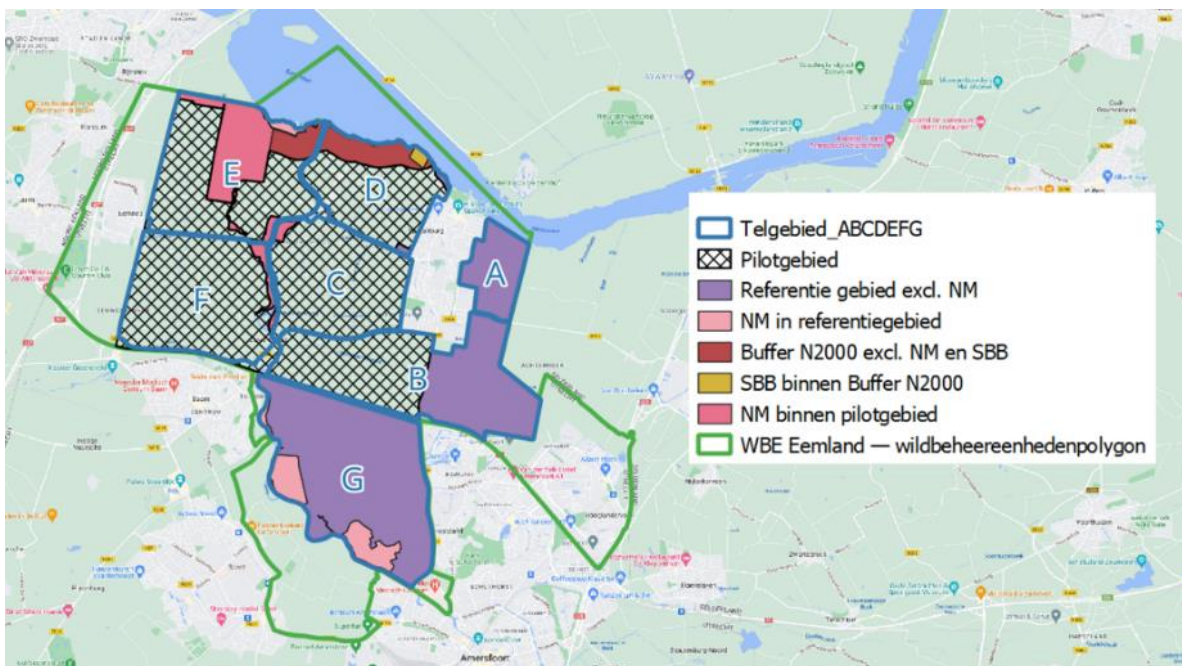
2. Gebiedsomschrijving

Pilot Eemland vindt plaats in een gedeelte van het gebied Eemland. Eemland is gelegen in het midden van Nederland, in de provincie Utrecht. Het gebied staat bekend om zijn open landschap met uitgestrekte weilanden, graslanden en akkers. Eemland staat bovendien bekend als één van de beste weidevogelgebieden van Nederland. Het gebied wordt doorkruist door de rivier de Eem, die een centrale rol speelt in het landschap. Landbouw is een belangrijke economische activiteit in Eemland. Het gebied staat bekend om zijn veeteelt, met name melkveehouderij.

Het pilotgebied/verjaaggebied (gerasterd gebied in figuur 1) ligt tussen Bunschoten-Spakenburg en Eemnes ingeklemd tussen de A1, A27 en het Veluwemeer en is ca 3.000 ha groot. Het totale telgebied is groter dan het verjaaggebied en is gelijk gehouden aan het gebied zoals dat ook geteld is eind 2016 en in 2022 (gebieden A t/m G in figuur 1). Binnen de telgebieden bevinden zich ook gebieden van TBO's, voornamelijk Natuurmonumenten (NM), en een gebied van Staatsbosbeheer binnen de bufferzone rondom N2000-gebied.

Bufferzone N2000-gebied

Bij de start van de pilot is een bufferzone van 600 meter rondom N2000-gebied aangehouden. Om andere watervogels niet te verstoren, mogen in deze bufferzone geen ganzen verjaagd worden. Een aantal agrariërs die binnen deze 600 meter bufferzone graspercelen heeft, vreesden veel gewasschade. Daarom is, na een proefperiode waarin geen verstoring van andere watervogels is vastgesteld, de bufferzone teruggebracht naar 300 meter. Bij de resultaten is dit gebied apart weergegeven. De gebieden die niet binnen het verjaaggebied van de pilot vallen en niet bij een TBO horen, zijn aangemerkt als referentiegebieden. In deze gebieden is niet gecoördineerd verjaagd. Wel zijn er tellingen uitgevoerd en hebben er vermoedelijk ver- en wanneer ontheffingen en/of vrijstellingen dat toestonden, bejaagacties plaatsgevonden door individuele grondgebruikers en jagers.

Figuur 1: De gebiedsindeling van Pilot Eemland

3. Materiaal en methoden

De pilot heeft ingezet op een planmatige en gecoördineerde aanpak van de ganzenoverlast in een afgebakend gebied in Eemland. In samenwerking met het ganzencluster (binnen het ganzencluster wordt er in samenwerking met alle stakeholders gebiedsgericht invulling gegeven aan het ganzenbeheer), Wildbeheereenheid de Eem, Land- en Tuinbouw Organisatie, het Weidevogel Collectief Eemland, Faunabeheereenheid Utrecht, Postma Dienstverleningen en de ganzencoördinator van de FBE Utrecht is de uitvoering opgepakt om zo te weten te komen of intensief en gecoördineerd ver- en bejagen helpt bij het terugdringen van gewasschade veroorzaakt door ganzen.

Proces

Het proces van de pilot is opgedeeld in een aantal verschillende fases:

- a) Voorbereidingsfase
- b) Opstartfase
- c) Uitvoeringsfase fase
- d) Eindfase

a. Voorbereidingsfase

In de voorbereidingsfase zijn met betrokken partijen de te behalen doelen binnen het project geformuleerd en is de omgeving geïnformeerd over de pilot. Alle grondgebruikers, grondeigenaren en bewoners zijn schriftelijk op de hoogte gebracht van de pilot, het pilotgebied, de deelnemers aan de pilot, de doelstelling, de periode van de pilot en is er een telefoonnummer en e-mailadres beschikbaar gesteld voor de beantwoording van vragen en meldingen te kunnen doen. Verder zijn in de voorbereidingsfase:

- het werkplan opgesteld. Hierin is beschreven welke verjaagmiddelen (o.a. drones, laser, gaskanon) ingezet worden en hoe deze gebruikt dienen te worden;
- de verjaagmiddelen aangeschaft;
- beschikbare vrijwilligers geïnformeerd door met hen de grenzen, routes en specifieke kenmerken van het gebied te bespreken;
- een monitoringronde met vaste rijroutes opgesteld.

In eerste instantie zouden de eigendommen van Natuurmonumenten ook meegenomen worden in de pilot. Omdat Natuurmonumenten nog teveel vraagtekens had en vooraf onvoldoende kon onderschrijven dat deze pilot een bijdrage zou gaan leveren aan het voorkomen van gewasschade door ganzen, hebben zij tijdens de voorbereiding besloten om verjaging op eigen gronden niet toe te staan.

b. Opstartfase

In de opstartfase is veel tijd besteed door de professionele hoofdverjager aan instructie van het gebruik van de laser en de sturing van de vrijwilligers om effectief de ganzen te verjagen en accuraat te registreren in de ANRA-app. De ANRA-app is een digitale omgeving waarin de verjaagacties gedurende de pilot zijn geregistreerd. Verder is aandacht besteed aan het signaleren en herkennen van de verschillende ganzensoorten. In het begin is dit nog niet zo

eenvoudig gebleken: door training van de vrijwilligers en praktijkervaring verbeterde dit snel. In de opstartfase zijn er naast het hoofdverjaging gemiddeld vier verjaagteams gelijktijdig actief geweest om de aanwezige ganzen van zonsopgang tot zonsondergang te verjagen. De hoofdverjager is op 17 januari gestart met verjagen en de overige partijen zijn op 23 januari gestart met verjagen.

c. Uitvoeringsfase

Voor de verjaging is het pilotgebied verdeeld in vier kwadranten. Elk verjaagteam (bestaande uit twee personen) is verantwoordelijk geweest voor zijn eigen kwadrant om aanwezige en invliegende ganzen te verjagen en uitvliegende ganzen naar andere kwadranten door te geven aan de andere verjaagteams. Elke dag is er gestart met een 'dagstart'. Tijdens de dagstart zijn de verjaagmiddelen aan de vrijwilligers beschikbaar gesteld. Zo bleek de handlaser met bewolkt weer goed inzetbaar, bij helder weer is de drone veelal ingezet. Verder is tijdens de dagstart de voorgaande dag geëvalueerd en de strategie voor de dag besproken, de indeling van vrijwilligers gemaakt en zijn eventuele bijzonderheden met elkaar gedeeld. Gedurende de pilotperiode is er driewekelijks overleg geweest tussen het hoofdverjaging, het Eemland Collectief, WBE de Eem en de FBE.

d. Eindfase

In de eindfase (na 1 april) is er niet meer gecoördineerd verjaagd, maar zijn er nog wel verenbejaagacties uitgevoerd door WBE de Eem en lokale grondgebruikers en is doorgegaan met het monitoren van de ganzen tot en met 14 juni.

Dataverzameling en -verwerking

Tellingen zijn wekelijks uitgevoerd volgens een vaste route. De tellingen zijn vastgelegd in het TFM monitoringsysteem (Trifolium Fauna Management) waarbij elke telling is geregistreerd op de plek (GPS-coördinaten) en het tijdstip van tellen. Het wekelijks monitoren van ganzen is gestart op 2 januari 2023 in het pilotgebied/verjaaggebied en op 9 januari 2023 in het gehele telgebied. De laatste telling heeft plaatsgevonden op 14 juni 2023.

Verjaagacties zijn door grondgebruikers, hoofdverjaging, WBE en het Eemland Collectief vastgelegd in de ANRA-app. Deze app heeft de FBE Utrecht voor de pilot laten ontwikkelen en is gebruikt om alle verjagingen van ganzen digitaal vast te leggen. Elke registratie laat zien waar en hoe laat met welk verjaagmiddel hoeveel ganzensoort(en) er zijn verjaagd.

De gewasschadecijfers binnen de pilot zijn aangeleverd door BIJ12. BIJ12 biedt ondersteuning aan de samenwerkende provincies bij de uitvoering van wettelijke taken. Zij voorziet de Provincies van kennis, informatie en data over het landelijk gebied en de fysieke leefomgeving. In opdracht van BIJ12 taxeren erkende taxateurs de door boeren gemelde schade aan gewassen. Bij de analyse zijn gewasschadecijfers gebruikt van de jaren 2020 tot en met 2023 van zowel de provincie Utrecht als van de omliggende provincies (ter vergelijking).

Daarnaast zijn bij het schrijven van dit rapport de volgende gegevens gebruikt voor de data analyse:

- de afschot en nestbehandeling gegevens afkomstig uit het Fauna Registratie Systeem (FRS) aangeleverd door FBE Utrecht voor de jaren 2020 t/m 2023;
- telgegevens van ganzentellingen uitgevoerd in 2016 in de maanden november en december afkomstig uit het rapport 'Ganzenschade in Eemland' door R. Schuurmans uit 2017.
- telgegevens van wekelijkse ganzentellingen in 2022 in de periode februari tot en met mei afkomstig van FBE Utrecht;
- telgegevens van maandelijkse ganzentellingen in Arkemheen afkomstig van Sovon;
- de gegevens over het effect van verjagen op weidevogels afkomstig uit de Boerenlandvogelmonitor en veldwaarnemingen;
- uren en km registraties van verjagers en jagers.

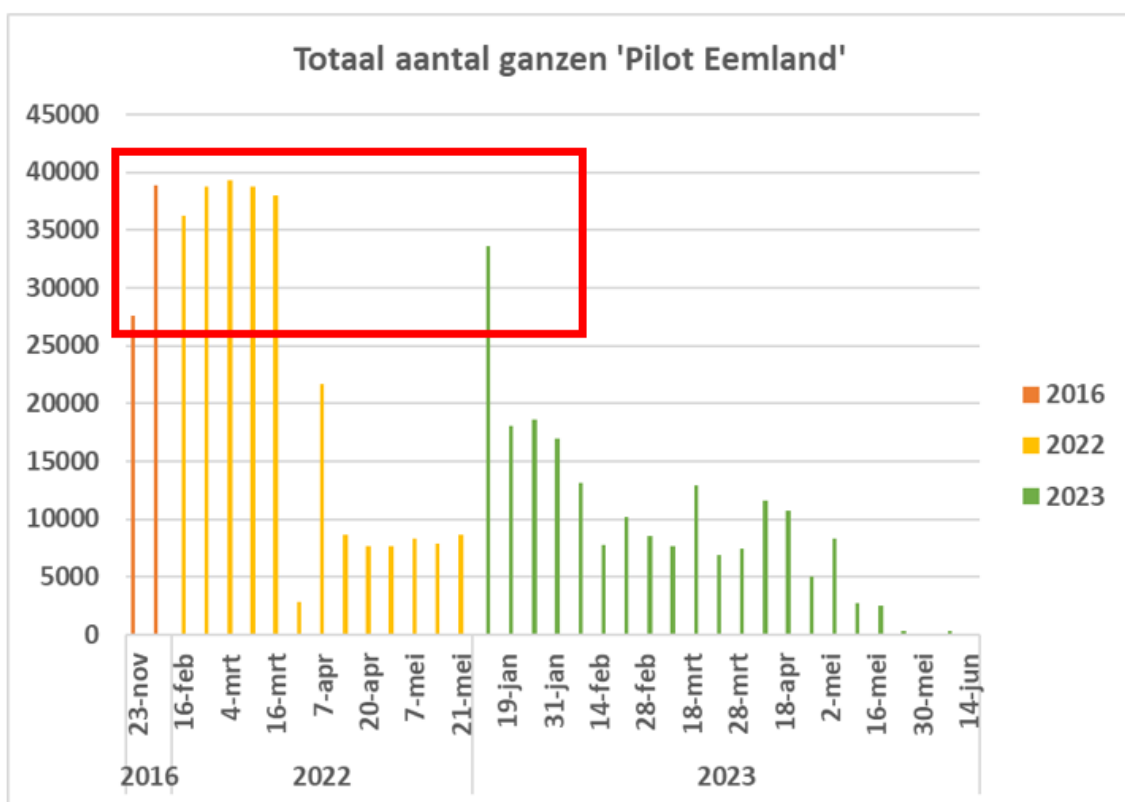
De ruimtelijke analyse is uitgevoerd met QGIS.

4. Resultaten

In dit hoofdstuk zijn de resultaten van de monitoring uitgewerkt. De resultaten zijn per paragraaf uitgewerkt, te weten: tellingen, verjaagacties, verjaaguren, gemaakte kilometers en materiaalkosten, uitgevoerd beheer, schadedata en effect op weidevogels.

4.1 Tellingen

Bij de uitvoering van de tellingen in eerdere jaren (2016 en 2022) zijn in de periode tot half maart per telling circa 30.000 – 40.000 ganzen geteld (zie oranje en gele staven in figuur 2) verspreid over het hele telgebied (figuur 1, A t/m G). Op 9 januari is een aantal ganzen geteld dat overeenkomt met deze aantallen, namelijk 34.000. Direct na de start van het verjagen (17 januari) is het totaal aantal getelde ganzen in het hele telgebied, inclusief Natuurmonumenten en referentiegebieden, gedaald (zie groene staven in figuur 2).

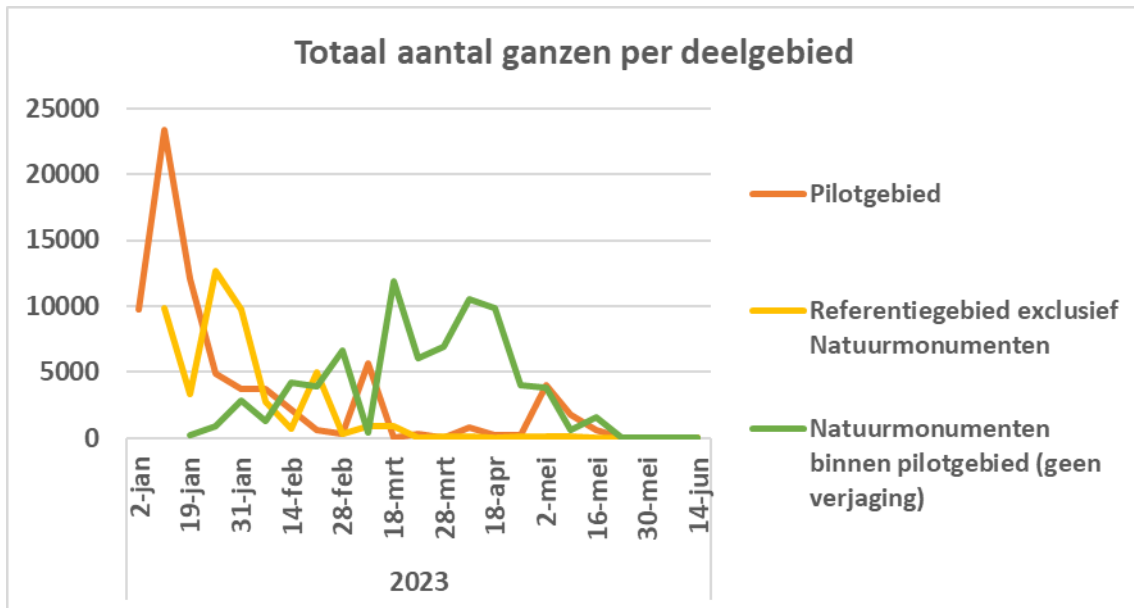

Figuur 2: totaal aantal getelde ganzen in het gehele telgebied

Totaal aantal ganzen per deelgebied

De grootste afname bij de start van het verjagen heeft plaats gevonden in het pilotgebied/verjaaggebied (zie figuur 3). In de eerste week na het verjagen lijkt er een toename van het aantal getelde ganzen te zijn geweest in het referentiegebied. Deze stijging is echter tijdelijk en al snel daarna is ook het aantal getelde ganzen afgenomen in het referentiegebied exclusief de gronden van Natuurmonumenten. Mogelijk zijn in die gebieden grondgebruikers/jagers ook intensiever gaan verjagen. Bij Natuurmonumenten is het aantal getelde brandganzen toegenomen gedurende de pilotperiode. Bij Natuurmonumenten zijn ganzen niet ver- of bejaagd. Kolganzen zijn niet of nauwelijks waargenomen bij

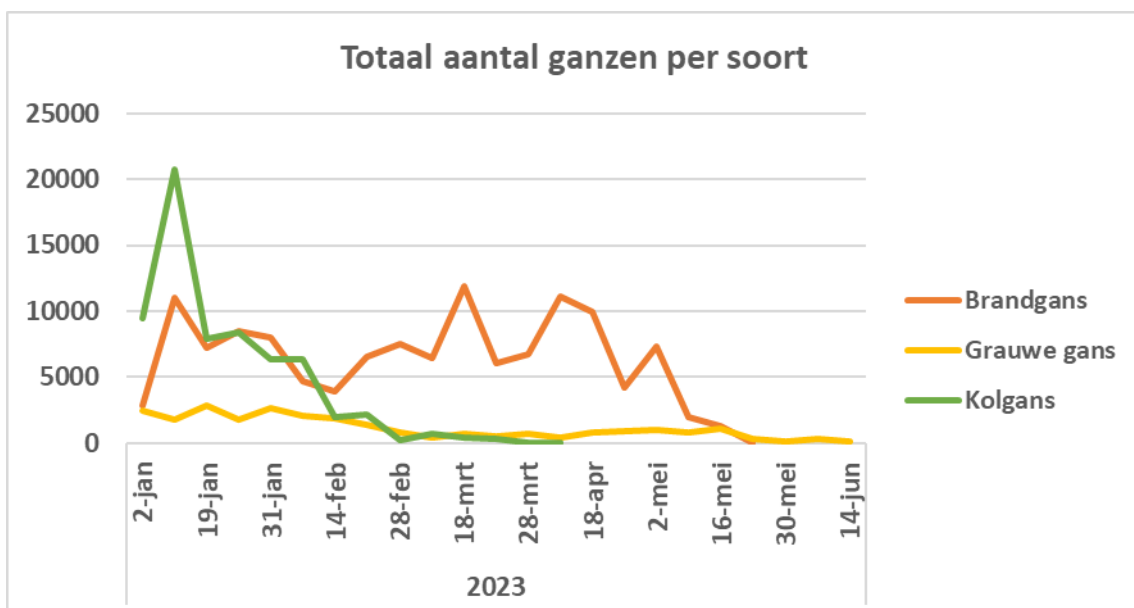
Natuurmonumenten. Ook niet na de start van het verjagen. Pas eind maart is het aantal getelde grauwe ganzen bij Natuurmonumenten toegenomen.

Figuur 3: totaal aantal getelde ganzen per deelgebied

Totaal aantal ganzen per soort

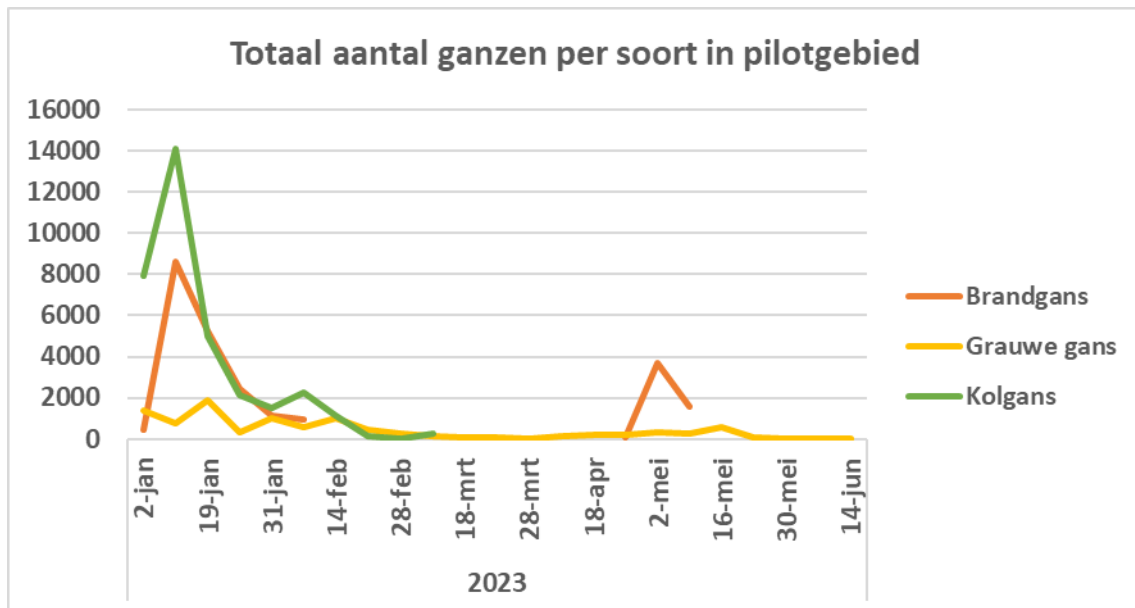
Bij aanvang van de pilot is de kolgans in de grootste aantallen aanwezig in het gehele telgebied. Direct na het verjagen is er een sterke daling te zien in het aantal getelde kolgans. Die daling zet gestaag door in de periode daarna tot een bijna afwezigheid vanaf eind februari. Het aantal getelde brandgans in het gehele telgebied varieert maar is constant gebleven na start van het verjagen. Het aantal getelde grauwe ganzen in het gehele telgebied laat een matige daling zien gedurende de pilotperiode maar niet direct na start van het verjagen. Het verloop per ganzensoort is weergegeven in figuur 4.

Figuur 4: totaal aantal getelde ganzen per soort in het gehele telgebied

Totaal aantal ganzen per soort in pilotgebied

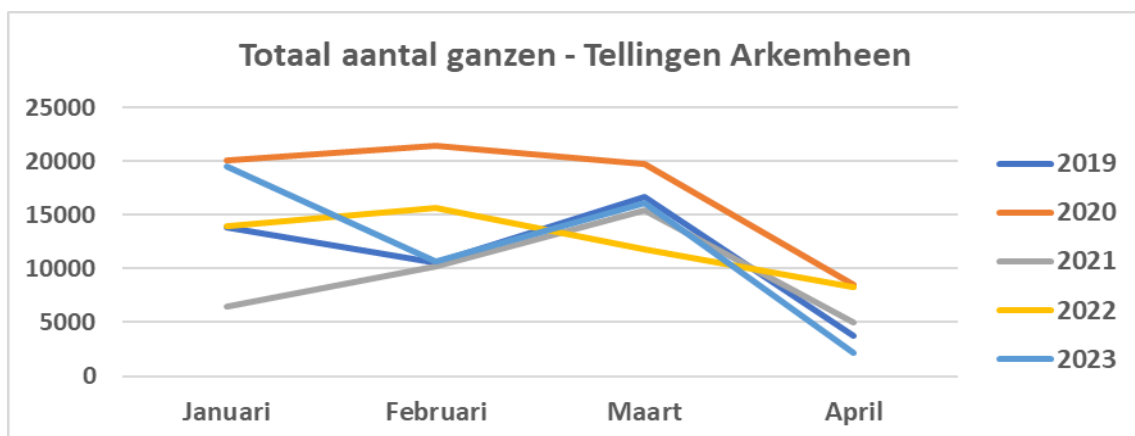
In het pilotgebied/verjaaggebied is het beeld van het aantal getelde kol- en grauwe ganzen in grote lijnen gelijk met het gehele telgebied (zie figuur 5). In het pilotgebied is vooral het aantal getelde kol- en brandganzen sterk afgenomen. De enkele piek van het aantal getelde brandganzen in pilotgebied is veroorzaakt door de brandganzen die van Natuurmonumenten oversteken naar pilotgebied. Het aantal getelde grauwe ganzen is al laag bij de eerste telling (lager dan de tellingen in 2022) en laat in het pilotgebied dezelfde matige afname zien als in het gehele telgebied.

Figuur 5: totaal aantal getelde ganzen per soort in het pilotgebied/verjaaggebied

Telling Arkemheen

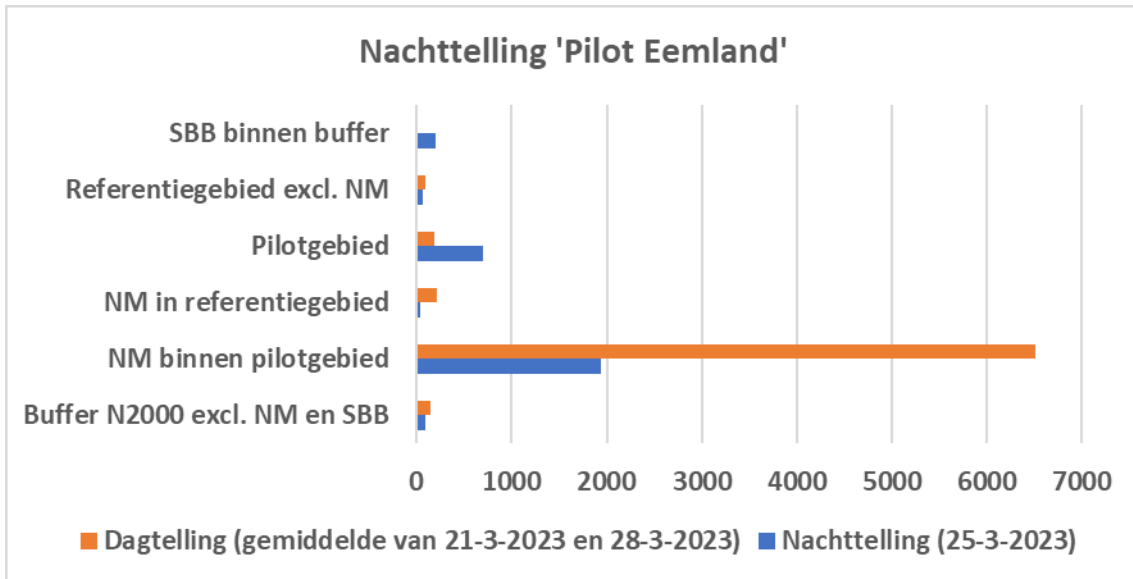
In het naast Eemland gelegen gebied Arkemheen (rustgebied voor ganzen in Gelderland) voert Sovon (Stichting Ornithologisch Veldonderzoek Nederland) al een aantal jaren in de wintermaanden maandelijks een telling uit. Door mensen die in en rond Arkemheen wonen en werken is aangegeven dat er dit jaar opvallend meer ganzen in Arkemheen aanwezig zijn dan andere jaren. De tellingen in 2023 laten echter geen toename zien in het aantal getelde ganzen (zie figuur 6).

Figuur 6: totaal aantal getelde ganzen in Arkemheen (bron: Sovon)

Nachttelling 'Pilot Eemland'

Naast de tellingen die overdag zijn uitgevoerd, is er op 25 maart in het gehele telgebied ook eenmalig een nachttelling uitgevoerd. Hierbij is geen onderscheid gemaakt tussen de verschillende ganzensoorten. Om de nachttelling te kunnen vergelijken met een dagtelling is het gemiddelde genomen van de dagtelling op 21 en 28 maart. In totaal zijn er tijdens de nachttelling 3.029 ganzen geteld in het gehele telgebied. De meeste daarvan zaten op het terrein van Natuurmonumenten binnen het pilotgebied, waar niet ver- of bejaagd werd. In het pilotgebied/verjaaggebied is het aantal ganzen bij de nachttelling hoger dan het gemiddelde van de twee dagtellingen.

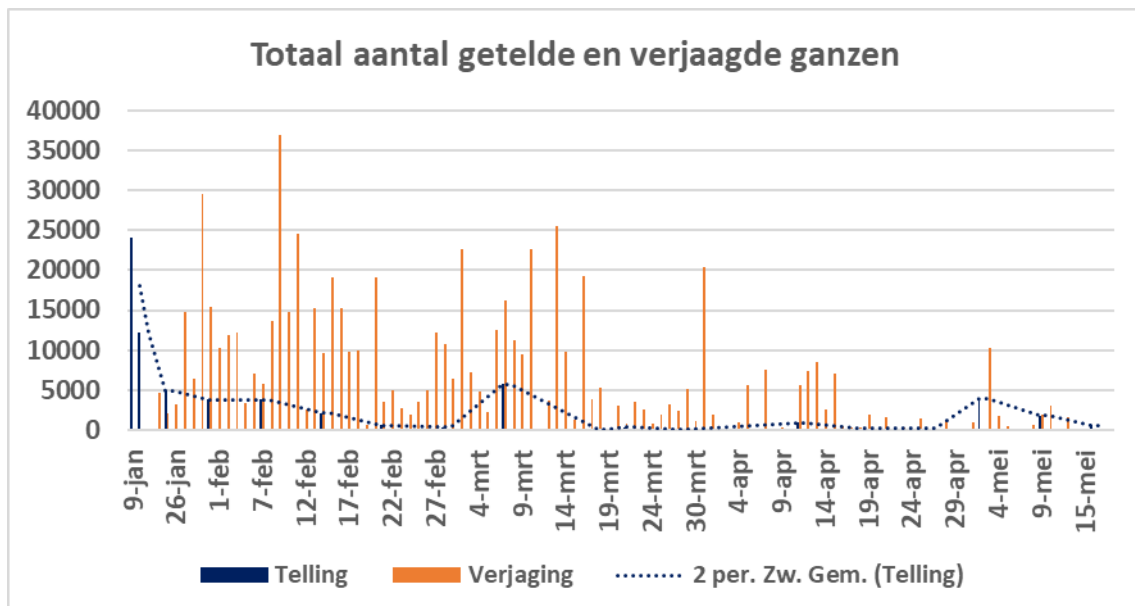

Figuur 7: Totaal aantal ganzen tijdens de nachttelling (25 maart) en het gemiddelde van twee dagtellingen (21 en 28 maart)

4.2 Verjaagacties

Het totaal aantal verjaagde ganzen per dag is weergegeven in figuur 8. Om dit in perspectief te kunnen plaatsen is in figuur 8 ook het totaal aantal getelde ganzen vanuit de monitoring weergegeven. Bij het aantal verjaagde ganzen is het uiteraard niet duidelijk of dit om allemaal verschillende ganzen gaat of dat het om groepen ganzen gaat die meerdere keren verjaagd zijn. Met andere woorden: het is aannemelijk dat er in het aantal verjaagde ganzen dubbeltellingen zitten, omdat eenzelfde groep ganzen meerdere malen per dag is verjaagd. Het totaal aantal verjaagde ganzen lijkt af te nemen gedurende de pilotperiode maar heeft tot half maart uitschieters tot 20.000 verjaagde ganzen per dag.

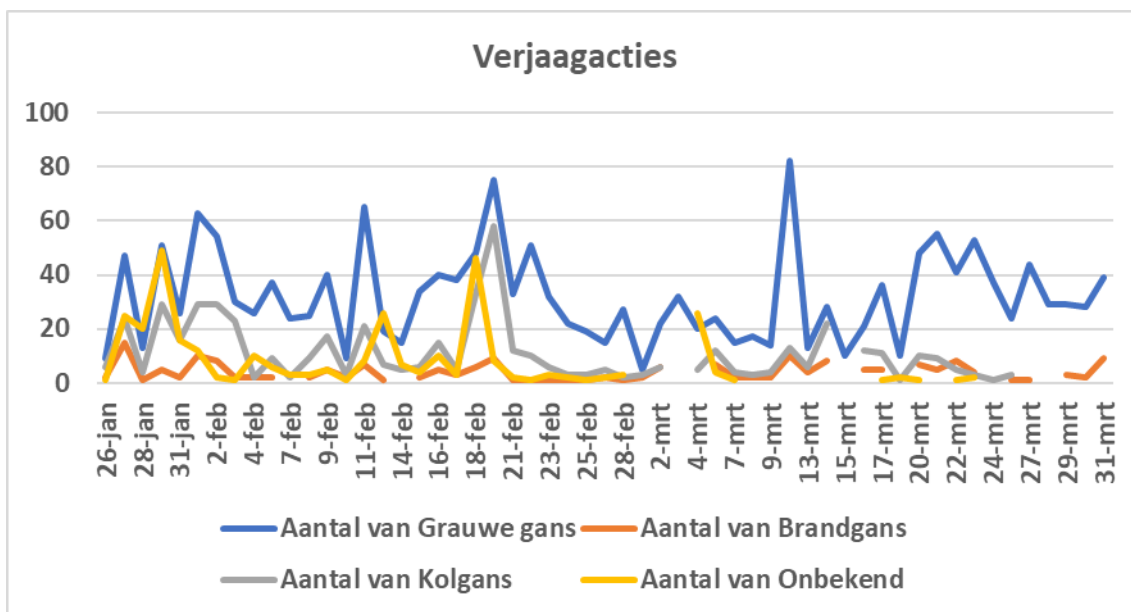
De tellingen (blauwe stippellijn in figuur 8) zijn uitgevoerd op momenten dat er ook verjaagd werd. Het kan dus zo zijn dat ganzen voor een telling al verjaagd waren, waardoor de telling lager uit kan vallen. Het aantal verjaagde ganzen is dan ook hoger dan het aantal getelde ganzen. Uit figuur 8 blijkt ook dat na het stoppen van de hoofdverjager op 1 april 2023 de verjaging door de WBE en/of grondgebruikers op eigen initiatief (gedeeltelijk) is doorgezet.

Figuur 8: totaal aantal getelde en verjaagde ganzen in het pilotgebied/verjaaggebied

Dagelijkse verjaagacties

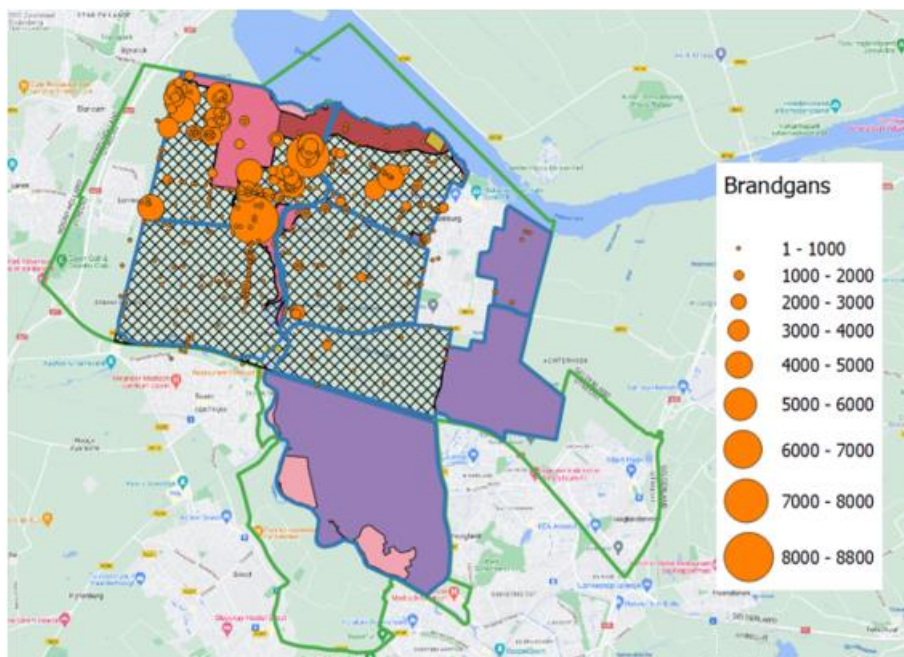
Het aantal dagelijks uitgevoerde verjaagacties per ganzensoort is weergegeven in figuur 9. In het begin is vaker het aantal ganzen ingevuld bij de soort 'onbekend'. Mogelijk omdat er toen vaker grote gemengde groepen aanwezig waren of omdat de verjagers nog moeite hadden met het herkennen van de ganzensoorten. De meeste verjaagacties zijn de gehele pilotperiode gericht op grauwe ganzen. Dit terwijl de grauwe ganzen minder geteld werden dan kol- en brandganzen. Ook het totaal aantal verjaagde grauwe ganzen is gelijk of zelfs lager dan het aantal verjaagde kol- en brandganzen. Het lijkt er op dat grauwe ganzen zich minder goed laten verjagen. Mogelijk gaat het hier om standganzen die het gehele jaar aanwezig zijn.

Figuur 9: totaal aantal verjaagacties per ganzensoort

Locatie verjaagde ganzen

De verjaagacties gericht op grauwe ganzen zijn verspreid over het gehele pilotgebied uitgevoerd. De verjaagacties gericht op kolgans vonden voornamelijk plaats in de noordelijke helft van het pilotgebied. De verjaagacties gericht op brandgans zijn weergegeven in figuur 10. Bij de brandgans is het duidelijk dat verjagingen voornamelijk rondom het gebied van Natuurmonumenten plaatsvinden. De brandgans die aanwezig zijn in het gebied van Natuurmonumenten proberen dagelijks over te steken naar de omringen de percelen in het pilotgebied.

Figuur 10: Verjaagacties gericht op brandgans met het aantal verjaagde brandgans

4.3 Verjaaguren, gemaakte kilometers en materiaalkosten

De gecoördineerde verjagingen zijn uitgevoerd door de hoofdverjager en door overige verjagers (o.a. door vrijwilligers van WBE Eemland en het Collectief Eemland). WBE gebruikt hiervoor lasers en het Collectief gebruikt naast de laser ook een drone om te verjagen. In tabel 1 zijn de uren weergegeven in de periode van 16 januari tot en met 28 februari (circa 6 weken). In tabel 2 is het aantal gemaakte kilometers tijdens de verjagingen in diezelfde periode weergegeven. De wekelijkse verjaaguren komen daarmee uit op circa 180 uur per week. De totale kosten voor de aanschaf van materiaal (laser en alarmpistool) bedragen € 5.800,- incl. btw. Kosten van o.a. inzet drones zijn hierbij niet meegenomen. De specifiek voor deze pilot ontwikkelde ANRA-app kostte € 6.100,- incl. btw.

Tabel 1: Aantal verjaaguren (circa 6 weken)

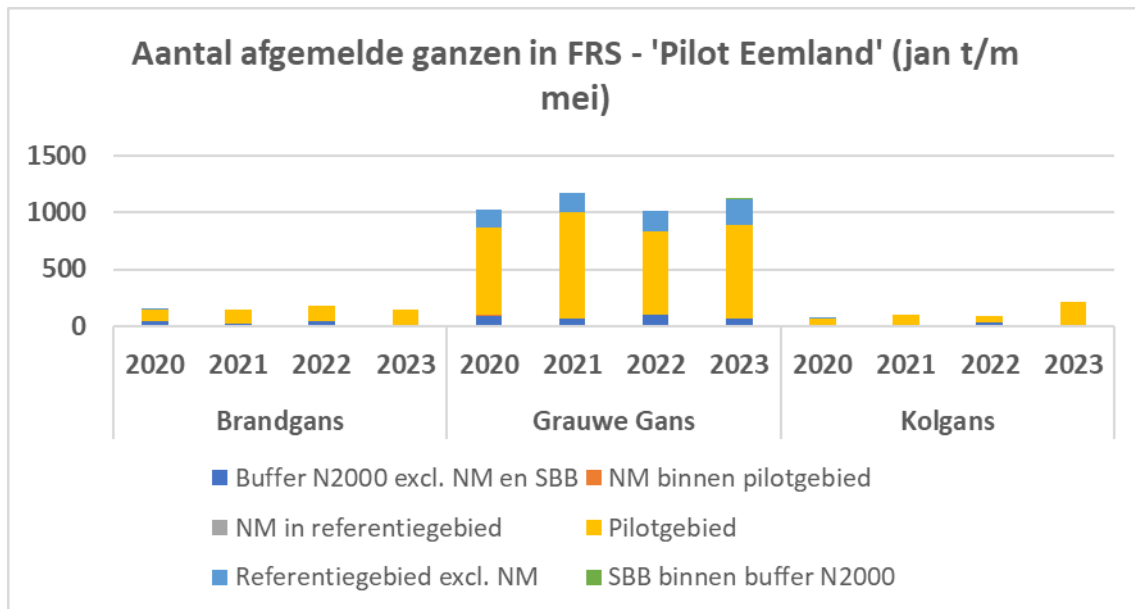
Organisatie	Verjaaguren
WBE Eemland	304
Collectief Eemland	340
Ganzencoordinator	48
Hoofdverjager	370
FBE	20
TOTAAL	1.082

Tabel 2: Aantal gemaakte kilometers tijdens verjaging (circa 6 weken)

Organisatie	Kilometers
WBE Eemland	900
Collectief Eemland	3957
Ganzencoordinator (FBE)	600
Hoofd verjaging	7735
FBE	0
TOTAAL	13.192

4.4 Uitgevoerd beheer

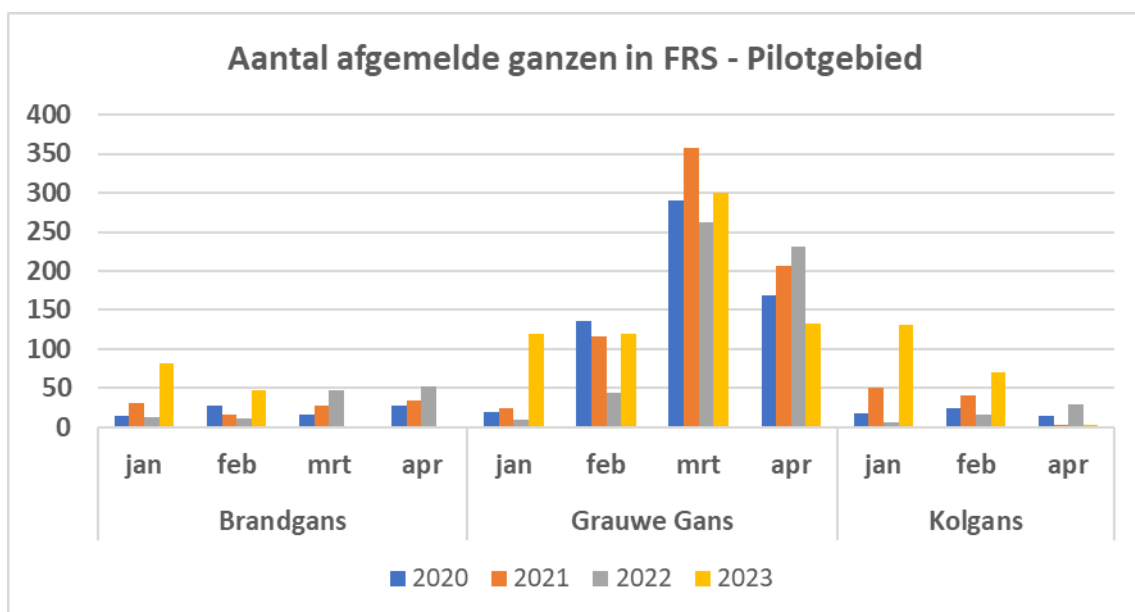
Naast de gecoördineerde verjaagacties heeft ook het beheer plaatsgevonden zoals dat ook in voorgaande jaren is uitgevoerd. Dit reguliere beheer bestaat uit afschot van de verschillende ganzensoorten op basis van de vigerende ontheffingen (zie voor nadere informatie hierover op de website van de FBE Utrecht) en uit het behandelen (olie en/of prikken) van eieren in het broedseizoen. Het totaal aantal afgemelde ganzen in het Fauna Registratie Systeem (FRS) laat de afgelopen jaren een stabiele/licht stijgende trend zien (zie figuur 11).

Figuur 11: Aantal afgemelde ganzen in FRS per jaar voor de periode januari t/m mei

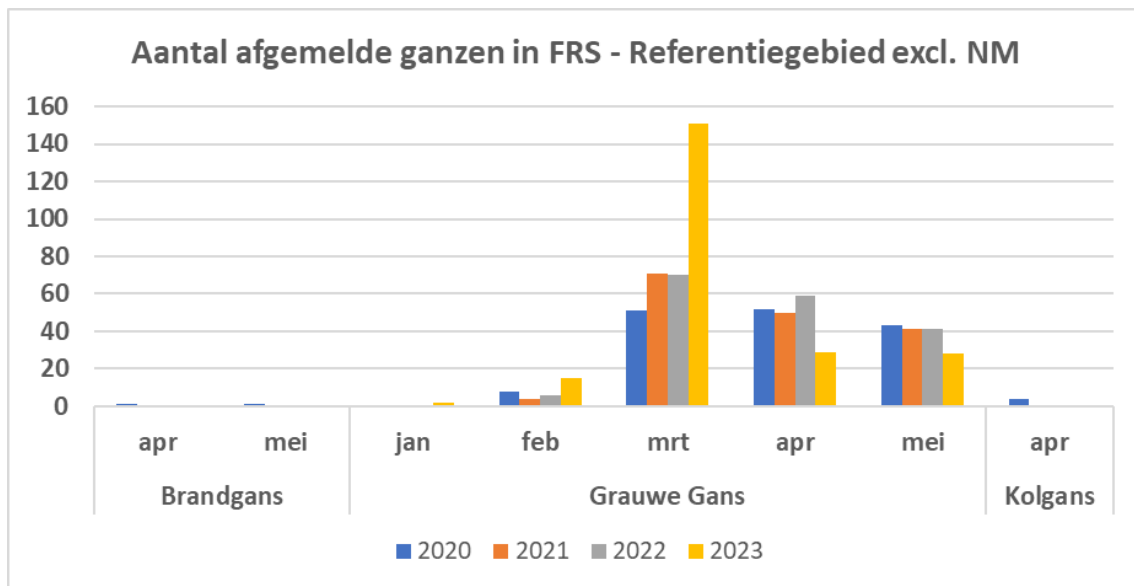
Totaal aantal afgemelde ganzen per soort FRS

Binnen het pilotgebied/verjaaggebied is het aantal afgemelde ganzen in januari en februari (voor zowel brandgans, grauwe gans als kolgans) gestegen ten opzichte van vorige jaren. Het aantal afgemelde ganzen in april is juist gedaald (zie figuur 12).

Figuur 12: Aantal afgemelde ganzen in FRS in het pilotgebied/ verjaaggebied per maand

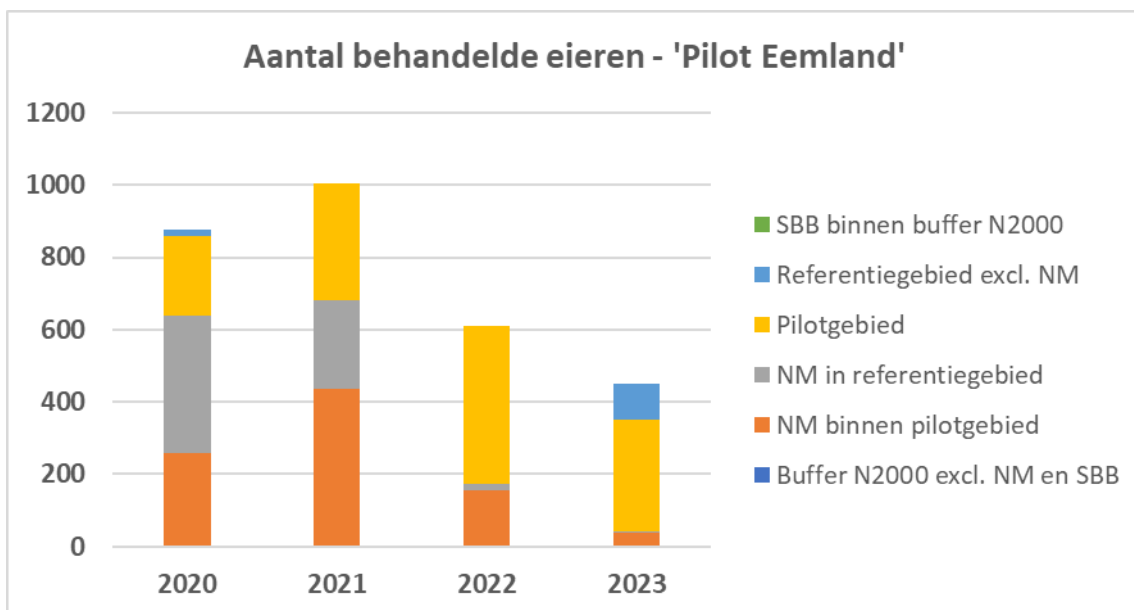
In het referentiegebied excl. Natuurmonumenten is het aantal afgemelde (grauwe) ganzen juist opvallend gestegen in maart 2023 (zie figuur 13).

Figuur 13: Aantal afgemelde ganzen in FRS in het referentiegebied excl. NM

Totaal aantal behandelde eieren

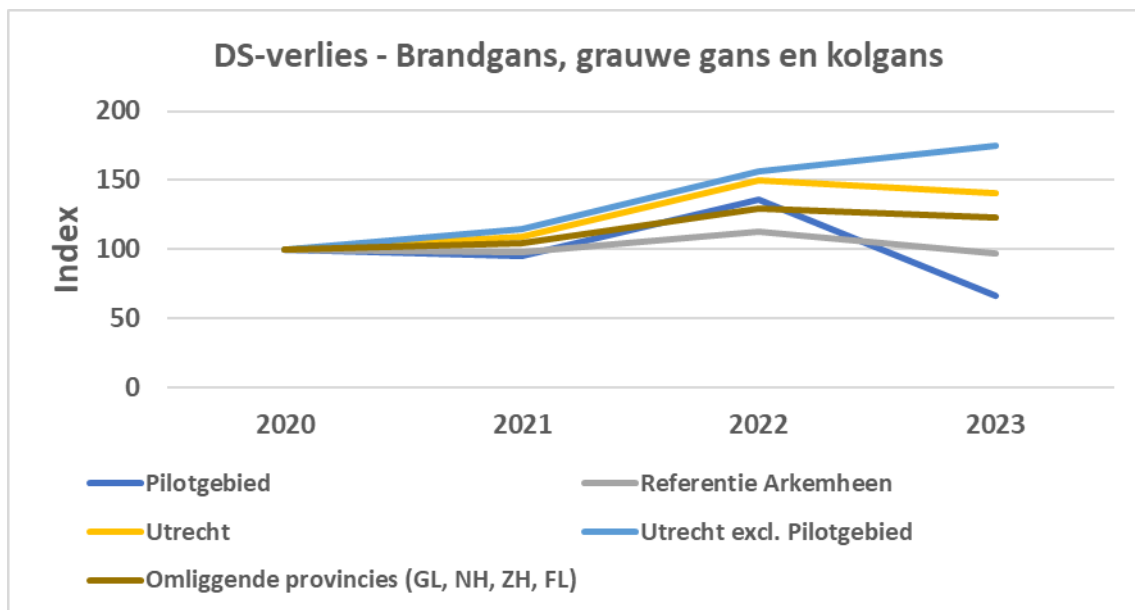
Het aantal behandelde eieren (voornamelijk grauwe gans) laat in de afgelopen jaren in het hele telgebied een afnemende trend zien. Deze trend zet door in 2023 (figuur 14). Het aantal behandelde eieren in het pilotgebied/verjaaggebied liet tot en met 2022 juist een stijgende trend zien, maar in 2023 weer een daling. In 2023 is wel een duidelijke stijging te zien in het referentiegebied als we Natuurmonumenten daarin niet meenemen. Mogelijk zijn grauwe ganzen door de gecoördineerde verjaging daarbij op zoek gegaan naar andere broedgebieden.

Figuur 14: Aantal behandelde eieren afgemeld in FRS in het hele telgebied

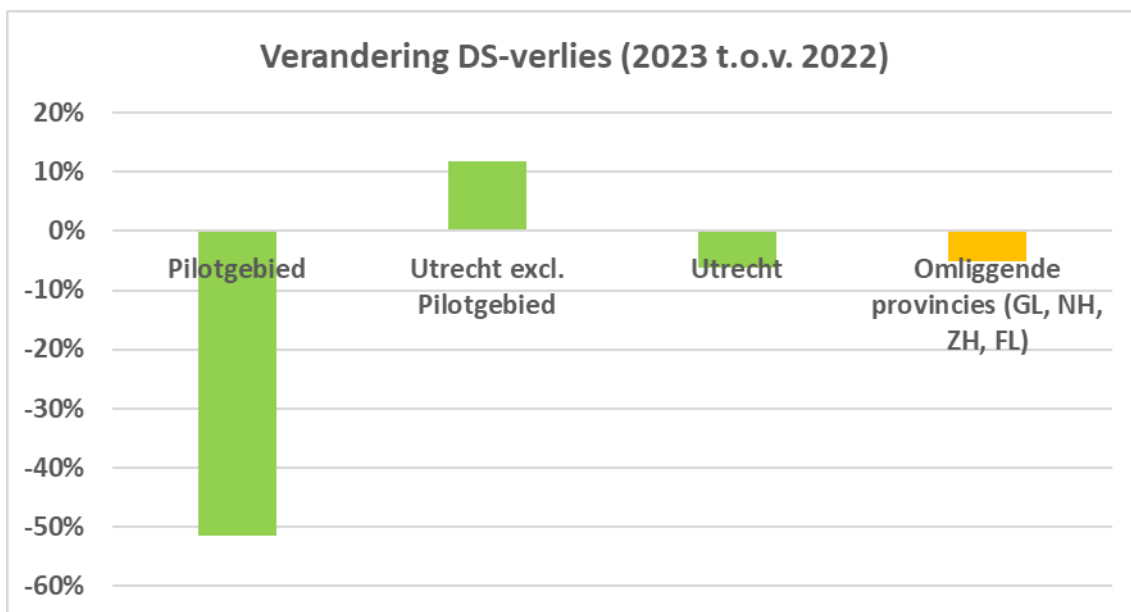
4.5 Schadedata

Schade aan (voorjaars)gras wordt getaxeerd in de eenheid kilogram drogestof (DS). Dit verlies in kilogram drogestof wordt vervolgens op basis van de grasprijs omgerekend naar een uit te keren schadebedrag. Om te voorkomen dat de trend wordt veroorzaakt door veranderende gras prijzen, is in de resultaten alleen gebruik gemaakt van verlies in kilogram drogestof (DS-verlies). In figuur 15 is de ontwikkeling van de DS-verlies in kilogram als indexlijn weergegeven voor verschillende gebieden. Tot en met 2022 laten alle weergegeven regio's een stijging zien in DS-verlies. In de periode 2020 tot en met 2023 laat Arkemheen een stabiele trend zien met in 2023 hetzelfde niveau als in 2020. Mogelijk komt dit doordat in het gebied al sprake is van 'maximale' schade.

Figuur 15: De index-lijn van het DS-verlies met 2020 = 100

Ten opzichte van 2022 is het DS-verlies in 2023 in alle regio's gedaald behalve in 'Utrecht exclusief het pilotgebied'. Deze algemeen dalende trend kan komen door bijvoorbeeld een latere start van het groeiseizoen of mogelijk een dalende trend van ganzen in het algemeen. Ten opzichte van 2022 laat Utrecht op provincieniveau in 2023 dezelfde daling zien als de omliggende provincies (namelijk 5% in de provincie Utrecht en 6% in de omliggende provincies), zie figuur 16. Waarschijnlijk is dit niet of slechts voor een klein gedeelte toe te wijzen aan het verjagen van ganzen in het pilotgebied.

Figuur 16: Verandering in DS-verlies (in %) in 2023 t.o.v. 2022

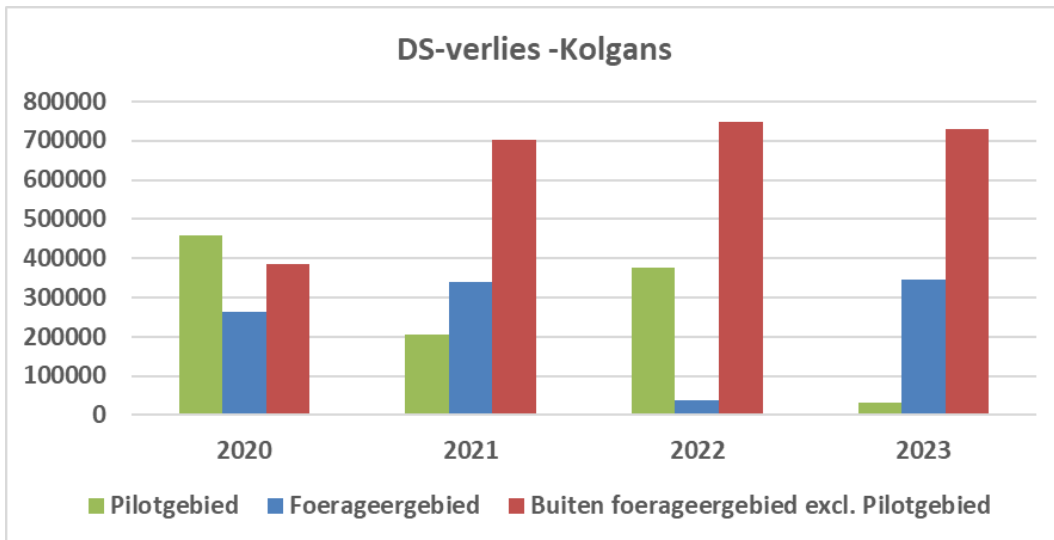
Drogestof-verlies

Het DS-verlies in het pilotgebied/verjaaggebied is in 2023 ten opzichte van 2022 gedaald met 52%. Vooral de schade veroorzaakt door de kolgans nam in het pilotgebied/verjaaggebied met maar liefst 92% af. Gevolgd door grauwe gans met een daling van 48% en de brandgans met 39%. Het gebied buiten het pilotgebied maar binnen de provincie Utrecht laat juist een stijging zien van de schade met 12% door zowel brandgans (+188%), kolgans (+37%) als grauwe gans (+3%). De verschuiving binnen de provincie heeft zowel plaatsgevonden naar de aangewezen foerageergebieden (+18%) als naar gebieden buiten deze foerageergebieden (+8%).

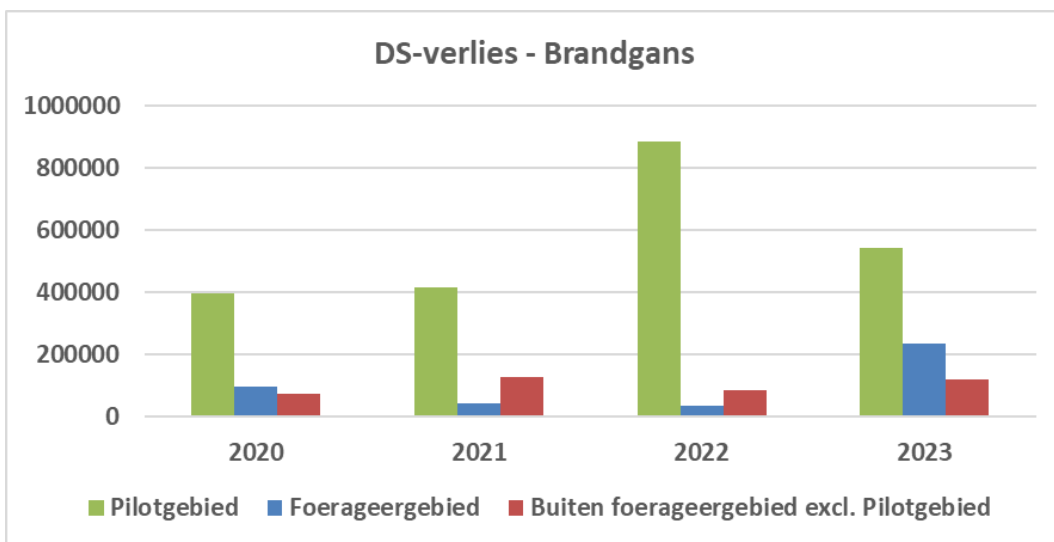
Verplaatsing schade

Het verschuiven van de totale schade binnen de provinciegrenzen wordt vooral waargenomen bij schade veroorzaakt door kolganzen. Deze schade vertoont een stabiele trend sinds 2020 en blijft ook in 2023 stabiel. Een afname van schade door kolganzen binnen het pilotgebied gaat gepaard met een gelijktijdige toename van schade buiten het pilotgebied maar nog steeds binnen de provinciegrenzen. De schade door kolganzen heeft zich binnen de provincie voornamelijk verplaatst naar de aangewezen foerageergebieden (zie figuur 17). Schade veroorzaakt door brandganzen heeft zich ook, net zoals bij kolganzen, voornamelijk verplaatst naar de aangewezen foerageergebieden (zie figuur 18).

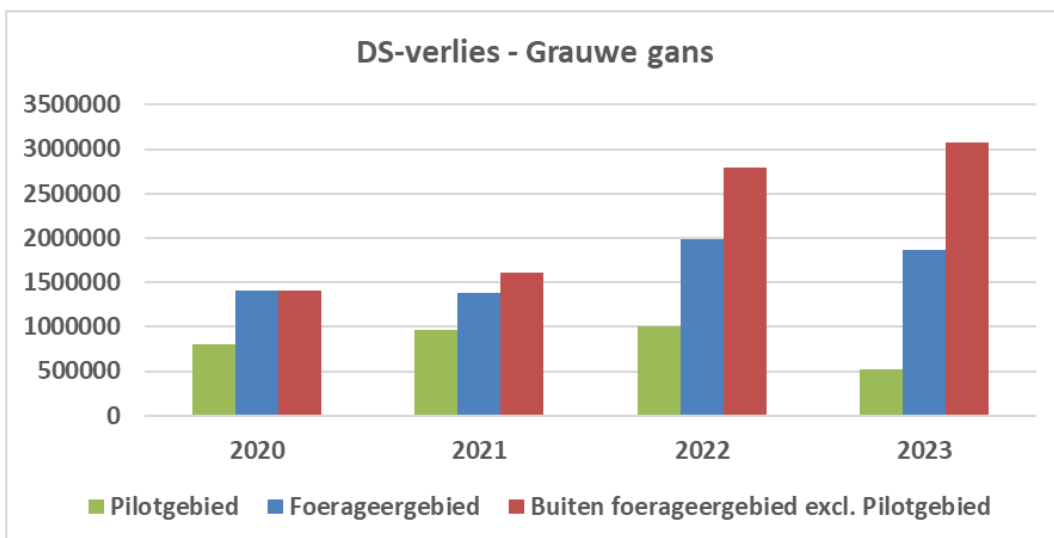
De schade door grauwe ganzen heeft zich niet verplaatst naar de aangewezen foerageergebieden binnen de provincie (zie figuur 19), maar naar de gebieden daarbuiten. Binnen de foerageergebieden is de schade door grauwe ganzen afgenomen, terwijl het buiten de foerageergebieden (exclusief pilotgebied) wel is toegenomen.

Figuur 17: DS-verlies door kolgansen in Utrecht in kg droge stof

Figuur 18: Ontwikkelde schade door brandgansen in kg droge stof

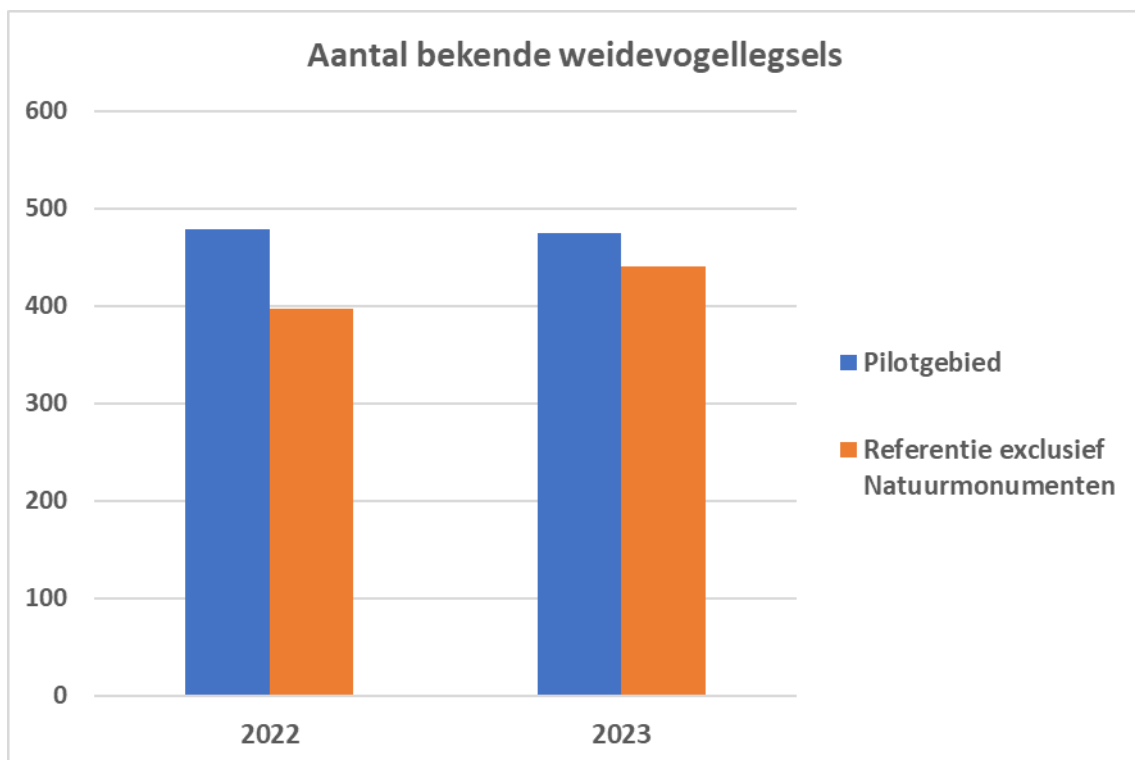

Figuur 19: Ontwikkelde schade door grauwe gansen in kg droge stof

4.6 Effect op weidevogels

Verkendend veldonderzoek door twee medewerkers van Natuurmonumenten en de ganzencoördinator van de provincie Utrecht heeft vastgesteld dat de laser geen verstoring onder de weidevogels teweegbracht. Zelfs het schijnen met de laser op kievit en grutto's om ze proefondervindelijk te verjagen had geen enkel effect behoudens een stapje opzij als het laserlicht door hen werd waargenomen. Het lijkt er bovendien op dat het verminderde aantal ganzen in het gebied ervoor zorgt dat er een verbeterd vestigingsklimaat is voor weidevogels.

Het gecoördineerde verjagen is gestopt op 1 april. De gemiddelde vinddatum van de weidevogellegfels ligt na deze datum, namelijk de laatste week van april in zowel 2023 als in 2022. Het aantal bekende weidevogellegfels is in het pilotgebied/verjaaggebied in 2023 gelijk gebleven ten opzichten van 2022, zie figuur 20. In het referentiegebied exclusief Natuurmonumenten is het aantal bekende weidevogellegfels in 2023 gestegen ten opzichte van 2022.

Figuur 20: Het aantal bekende weidevogellegfels (Bron: Boerenlandvogelmonitor)

5. Conclusies

Planmatig gecoördineerde ganzenverjaging en -bejaging heeft gedurende de pilotperiode geleid tot vermindering van de gewasschade op lokaal niveau. Binnen het pilotgebied/verjaaggebied is in 2023 ten opzichte van 2022 het droge stof verlies met 52% gedaald. Het gebied buiten het pilotgebied, maar wel binnen de provincie Utrecht, laat juist een stijging zien van het droge stof verlies met 12%. Deze wordt waarschijnlijk veroorzaakt door verplaatsing van ganzen, want in omliggende provincies is deze stijgende trend niet te zien. De schade veroorzaakt door brand- en kolganzen heeft zich binnen de provincie voornamelijk verplaatst naar de aangewezen foerageergebieden. De schade veroorzaakt door grauwe ganzen heeft zich niet verplaatst naar de aangewezen foerageergebieden, maar naar de gronden buiten de foerageergebieden (exclusief pilotgebied).

Na de start met het verjagen is het aantal getelde ganzen sterk gedaald in vergelijking met de telling van begin januari 2023. Tijdens de verjaagperiode is het aantal getelde ganzen zowel in het verjaaggebied als in de omliggende referentiegebieden gedaald. Verjagen heeft vooral effect op de aantallen brand- en kolganzen (wintergasten) en minder op de aantallen grauwe ganzen (standganzen).

Tot halverwege maart zijn er per dag soms meer dan 20.000 ganzen verjaagd uit het pilotgebied (waarbij het niet hoeft te gaan om 20.000 individuen). Gedurende de gehele pilotperiode zijn de meeste verjaagacties uitgevoerd op grauwe ganzen. Dit is opmerkelijk, omdat tellingen aantonen dat er veel meer kol- en brandganzen in het gebied aanwezig zijn. Het totaal aantal verjaagde grauwe ganzen is gelijk of zelfs lager dan het aantal verjaagde kol- en brandganzen. Het is aannemelijk dat veel grauwe ganzen standganzen zijn die zich moeilijk uit het pilotgebied laten verjagen. Kolganzen verplaatsen zich na verjaging niet naar het gebied van Natuurmonumenten. De aanwezige brandganzen zitten wel vaak in het gebied van Natuurmonumenten. Deze brandganzen foerageren ook in de omliggende gebieden van het pilotgebied en veroorzaken daar schade. De wekelijkse verjaaguren komen uit op circa 180 uur per week exclusief monitoringsuren.

De uitvoering van het planmatig verjagen van ganzen en de samenwerking is succesvol verlopen. Op een enkele uitzondering na zijn er geen meldingen en/of klachten uit het gebied gekomen voorafgaand of tijdens de pilot. De gehanteerde aanpak binnen de pilot maakt dat het project geslaagd is (dagelijks briefing in de ochtend, voor de briefing een verkennende ronde door hoofdverjager en vrijwilligers gericht het veld in sturen).

De verjaging met een laser veroorzaakt geen verstoring onder weidevogels. Dit blijkt uit een verkennend veldonderzoek uitgevoerd tijdens de pilot. Het lijkt er bovendien op dat het verminderde aantal ganzen in het gebied van Natuurmonumenten leidt tot een verbeterd vestiging klimaat voor de weidevogel.

6. Advies

Op basis van de resultaten uit de pilot én op basis van alle opgedane ervaringen en de verschillende gesprekken tijdens de pilot is gekomen tot het volgende advies:

- Deze pilot geeft voldoende handvatten en positieve resultaten voor een vervolg van een soortgelijk verjaagproject van ganzen in Eemland en overige gebieden in de provincie Utrecht.
- Met deze pilot is geen inzicht verkregen in wat er gebeurt als in meerdere gebieden in de provincie lokaal gebiedsgericht gecoördineerd verjaagd wordt. Uitbreiding naar pilots in meerdere gebieden is nodig om hier inzicht in te krijgen.
- Het grootste deel van de verjagingsinspanningen is gericht op grauwe ganzen. Het getelde aantal grauwe ganzen lijkt daarbij niet of nauwelijks af te nemen. Waarschijnlijk gaat het hier om stand ganzen die zich niet laten verjagen. Voor deze groep ganzen kan een andere of aanvullende aanpak nodig zijn. Bovendien kan hiermee mogelijk het aantal verjaaginspanningen (in het weidevogelseizoen) sterk worden verminderd.
- Veel brand ganzen blijven in en om het gebied van Natuurmonumenten zitten. Deze ganzen proberen dagelijks over te steken naar het landbouwpercelen. Het betrekken van het gebied van Natuurmonumenten bij het verjaaggebied zorgt er mogelijk voor dat de brand ganzen helemaal uit het gebied verjaagd worden, waardoor de verjagingsinspanning op langere termijn naar beneden gaat.
- Wet- en regelgeving maakt de grondgebruiker primair verantwoordelijk voor het voorkomen van gewasschade. Tijdens de indeling van de dagelijkse verjaagteams ontbrak veelal vertegenwoordiging vanuit de grondgebruikers. Bij een vervolg van de pilot moeten de grondgebruikers actiever participeren en zich meer beschikbaar stellen voor gemeenschappelijke verjaagactiviteiten in het gebied. Het ganzencluster kan ondersteund door de FBE hier een sturende rol in vervullen.
- De Provincie maakt beheer mogelijk middels een stelsel van ontheffingen en vrijstellingen. Het stelsel van ontheffingen om de grauwe gans (stand ganzen) te beheren is te complex. Als een grondgebruiker verantwoordelijk gehouden wordt voor het voorkomen van gewasschade is het te overwegen deze ontheffingen aan te passen, omdat de huidige complexiteit niet bijdraagt aan het voorkomen van schade.
- Betrek lokale mensen voor voldoende draagvlak.
- Sta overlast veroorzakende ganzen alleen toe in die gebieden die daar voor aangewezen zijn (de foerageergebieden). Aantallen ganzen moeten afgestemd worden op beschikbare oppervlakte aangewezen gebied om voldoende voedsel te hebben voor de gehele winterperiode. Houd daarbij rekening met gebieden met weidevogel doelstelling.